

Sprekend Humanisme

Uitwerking van het radioprogramma over:

Anton Constandse (1899-1985)

Datum : 08-09-1986

Lokatie : Hilversum

Onderwerp(en) : Portret van Anton Constandse over onder andere antimilitarisme, zijn loopbaan en idealen, de monarchie, het Vaticaan en zijn geloof in een nieuwe maatschappij.

Duur interview : 53:34 (min/sec)

Naam / functie interviewer(s) : N.v.t.

Kader/context : Dit geschiedenisportret is uitgezonden n.a.v. de eerste Anton Constandse Dag in Amsterdam

Niveau van uitwerking : Indicatief (globaal. Tijd/onderwerp + kernzin(nen) en evt. opmerking)

Drager : Gedigitaliseerde opname van een geluidscassetteband WAV bestand **WAV-144**.

Datum uitwerking : 28 juli 2014

Uitgewerkt door : Marieke Nap

Respondent: : Anton Constandse (1899-1985)
Constandse noemde zich vanaf 1917 'sociaal-anarchist', maakte onder meer de bladen *Alarm* (van 1922 tot 1926) en de opvolger *Opstand* (1926 & 1927). In *Alarm* werd op ongemeen felle toon het bonzendom van rechts en van links (inclusief de anarchisten) en hun vakorganisaties aangevallen.

Opstand combineerde een radicaal anarchistische toon met radencommunistische opvattingen over de directe arbeidersorganisatie. Nadat Constandse in 1937 de Spaanse Burgeroorlog had bezocht, nam hij met spijt afstand van het anarchisme als praktisch politiek programma. Wel bleef het anarchisme de rest van zijn leven een cultureel uitgangspunt voor hem. In de oorlog werd Constandse als gijzelaar vastgehouden in diverse kampen. In de jaren '60 ontdekte de protestgeneratie hem als inspirator. Van 1954 tot 1964 was Constandse vaste medewerker van het humanistisch wetenschappelijk tijdschrift *Rekenschap*. Hij was lid van het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond van 1957 tot 1961). Vanaf 1964 tot 1974 hield hij lezingen voor het Verbond en was vanaf 1968 tot 1970 hoofdredacteur van het blad *Mens en Wereld*. In 1973 ontving hij de Dr. J.P. van Praag-prijs omdat hij 'tallozen bewust maakte van de waarden van het vrije denken en het humanisme'.

Teller: min./sec.	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
0:00	Inleiding	Fragmenten uit gesprekken met vrijdenker en humanist Anton Constandse naar aanleiding van de Anton Constandse dag op 13 september 1986.
1: 44	Oorzaak ongelooft	Hij voelt geen dwang of wrok jegens godsdienstigen en zijn ouders. Zijn ongelooft komt simpel voort uit een evolutie van het vrijzinnige christendom.
03:22	Oorsprong antimilitarisme	Alle verschrikkelijke verhalen over de Eerste Wereldoorlog en de pogingen om de oorlog te rechtvaardigen met godsdienstige argumenten maakten hem antimilitaristisch.
04:49	Losmaken godsdienst	Godsdienst en kerken hebben een enorme sociaal-politieke betekenis. Zijn losmaking van godsdienst hield dan ook nauw verband met maatschappelijke ontwikkelingen. Er is geen tegenstelling tussen zijn theorieën ten aanzien van godsdienst en de afwijzing van de praktijken. Humanisme is allereerst uiterst belangrijk voor een kritische kijk op de maatschappij, met ethische idealen als richtlijn.
06:34	Citaat	Brochure <i>Nederland, God en Oranje</i> uit 1933
08:37	Ontwikkelingen vanaf '33	In en na 1933 is zware schade toegebracht aan de verwachtingen van de Nederlandse linkerkant. Hitler kwam aan de macht. Na 1933 kwam er een nieuwe agressiviteit bij de rechterkant: de bom op <i>De Zeven Provinciën</i> . De regering Colijn betekende het begin van de beroepsverboden. De godslasteringswet wordt in '33 toegepast, tegen mensen die ongelovig zijn. Ook wordt de brochure van Constandse over Willem de Zwijger in beslag genomen.
12:13	Radiocitaat	'Gaaf u maar rustig slapen'

Teller: min./sec.	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
13:25	Arrestatie	De arrestatie van Constandse en een groep antifascisten was het begin van 4 jaar gevangenschap, in Buchenwald en uiteindelijk Vught. Voor zijn vrouw was het erger dan voor hemzelf.
15:02	Loopbaan Constandse	Na de oorlog schreef Constandse voor het <i>Algemeen Handelsblad</i> over moderne geschiedenis. Hij reisde de wereld over en promoveerde op de schrijver Calderon de la Barca.
15:42	Radiocitaat	Een demonstratie van provo's op de Westermarkt.
16:56	Afkeer monarchie	In een radiuitzending vlak voor Beatrix' kroning blijkt Constandses afkeer van de monarchie. Een zeer rijke familie, die ook nog geen belasting hoeft te betalen: dat zijn privileges uit de feodale periode. Bernhard is verweven met het grootste kapitalisme van de atlantische wereld, met militaire apparaten en de grote oorlogsindustrie. En wat heeft de koningin bijgedragen aan de sociale emancipatie in Nederland?
22:08	Lezingen	Constandse hield een ontelbaar aantal lezingen en deed vaak mee aan debatten. Zijn publiek verjongde zich steeds weer.
22:26	Publiek	Zijn publiek bestond vooral uit meedenkende mensen die niet meer geloofden en bevestigd wilden worden in hun ongelof. Daarnaast kwamen er verontwaardigde mensen die wilden debatteren. Hij moest daarom zorgen dat hij heel goed op de hoogte was van de bijbel. Hij had geen moeilijkheden met het publiek, wel met de overheid die ver achterbleef bij wat er bij mensen leefde. De geweldige geloofsafval van 1920-1940 is door overheid beantwoord met de godslasteringswet en beroepsverboden.

Teller: min./sec.	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
26:27	Bezoek van de paus	<p>De kerken zijn in het nauw en zoeken elkaar op om overeind te blijven.</p> <p>De protestante kerken zullen een gesprek hebben met de paus, behalve de doopsgezinden. Daar is Constandse trots op. De paus beweert de plaatsvervanger op aarde te zijn van Jezus. Hij is niet alleen het hoofd van een enorme, economische, multinationale organisatie, maar ook staatshoofd.</p>
29:24	Vaticaan	<p>Het Vaticaan wil geen parlement, verkiezingen, godsdienstvrijheid of emancipatie van vrouwen.</p> <p>Het hecht aan de autocratische, absolute macht van de paus.</p> <p>Ze bemoeien zich wel met abortus, voorbehoedsmiddelen en pornografie.</p> <p>Van Kilsdonk vertegenwoordigt de mening van zeer veel anderen als hij de huidige bisschoppen ja-knikkers van de paus noemt.</p>
31:27	Discussie met de zaal	
35:25	Idealen Constandse en de ellende in de wereld	<p>De media brengen een heel pessimistisch wereldbeeld. Maar daardoor weet je maar weinig over de dagelijkse genoegens van de mensen.</p> <p>Het doemdenken komt het meest van militairen, politici en diplomaten.</p> <p>Maar ondanks de dreiging op de achtergrond kan er veel positiefs beleefd worden.</p>
37:52	Idealen van Constandse	<p>Niemand gelooft meer in deze maatschappij en iedereen wil er zoveel mogelijk van plukken.</p> <p>Schandalen en corruptie tref je in enorme mate aan bij middenklasse en bourgeoisie.</p> <p>Vanuit idealisme, niet vanuit pessimisme, zegt hij: deze maatschappij loopt ten einde. Daarom: heb meer wederzijds begrip, minder gehechtheid aan materiële luxe en burgerlijke vooroordelen.</p> <p>Zoek in de ander een grondslag voor een gemeenschappelijke levensvreugde.</p>

Teller: min./sec.	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
42:04	Terugblik op 60 jaar	<p>Tegenover de verschrikkelijke bewapening is er een culturele evolutie gaande.</p> <p>Er is een grotere bewustwording en sociale verantwoordelijkheid tegenover de medemens, schaamte over de armen en onbehagen ten aanzien van pauperisme en analfabetisme.</p> <p>Men weet wel wat goed is.</p> <p>Kerkleden geloven niet meer in een God die de oorlog onmisbaar vond.</p> <p>Er is een groter bewustzijn in het seksuele leven, meer onderlinge bewustheid van mannen en vrouwen en van zorg voor de kinderen.</p>
45:11	Nieuwe maatschappij en ontwapening	<p>Het eerste orgaan van een socialistische maatschappij is niet een politieke partij, maar een bedrijfsorganisatie, die nog komen moet, maar al wel grondslagen heeft.</p> <p>Ontwapening is de grootste revolutionaire daad die je je kunt indenken. Dan krijg je een heel andere samenleving.</p> <p>Binnen een Europa van een federatie van volken zijn de grootste veranderingen mogelijk.</p> <p>Met veranderingen in socialistische zin, zonder oorlogen, heb je de menselijkheid waar het socialisme naar op weg wil zijn.</p>
49:28 - 53:34	Geloof in de mens	<p>Die menselijkheid is moeilijk te bereiken, maar niet onmogelijk.</p> <p>De mensheid bezit de vermogens om dit te realiseren.</p> <p>Het is een geloof in de mogelijkheden van de mens zelf, zowel geestelijk als materieel.</p>